

EU-journalismi jatkaa tuttuja latuja

Koko Suomen viisivuotinen EU-historia on ollut täynnä journalististen toimintatapojen etsintää. Aloite on ollut pääasiassa hallinnolla, erityisesti virkamiehillä. Esimerkiksi Antti Kuosmasen kirjasta Suomen tie EU-jäseneksi tulee ilmi, että jo jäsenyysneuvotteluvaiheessa ulkoministeriön virkamiehet pohtivat tarkasti, miten lehdet ja sähköiset tiedotusvälineet saataisiin välittämään "oikea" kuva asiasta kansalaille.

Uudet tavat omaksuttiin osin vanhoista EU-maista sekä Brysselistä unionin virkakoneistojen menetelmistä, ja osin niitä kehiteltiin ilmeisesti kotimaassakin. Toimittajille järjestettävät puoliviralliset ja -luottamukselliset taustatiedotustilaisuudet katsottiin tärkeiksi. Niissä kerrotut tiedot olivat aina vapaasti käytettävissä, kunhan lähteitä ei mainita.

Tällainen tiedontarjonta näyttää riittäneen hyvin suomalaiselle medialle. Ainakaan vielä viime vuonna ei tiedetty yhdenkään suomalaisen toimittajan tehneen EU:n päättäviin toimielimiin asiakirjojen julkistamispyyntöjä. Muiden muassa ruotsalainen Emily von Sydow on arvellut, että esimerkiksi suomalaiset kirjeenvaihtajat Brysselissä ovat poikkeuksellisen hyvin Suomen EU-edustuston virkamiesten ohjailtavissa.

Kun Suomesta tuli ensimmäisen kerran EU-puheenjohtaja 1.7.1999, katsoivat suomalaiset virkamiehet ensin tarpeelliseksi muuttaa tiedotuskäytäntöjä. Taustatilaisuudet olivat nyt avoimia (jopa Internetin kautta) kaikille, eikä viestejä suunnattu pelkästään tai edes pääosin suomalaisille. Suomalaiset pitivät yllä mallioppilaan mainetta myös vetäytymällä suosiolla useimmista pr-kamppailuista, etenkin puheenjohtajakauden alussa.

Hyvä esimerkki tästä on niin sanottu kielikiista, joka virisi saksan käyttämisestä epävirallisissa ministerikokouksissa. Kiista, kuten myös myöhemmin sen ratkaisu, tulivat julkisuuteen Saksan kautta. Suomalaisen yleisön jupakasta saamaa kuvaa hallitsikin saksalaisten päättäjien oman maansa lehdistöön vuotama versio. Helsingin Sanomat kopioi sen sivuilleen ikään kuin uutisvoittona.

Jatkossa suomalaiset EU-päättäjät terästivät otetta ja olivat valmiita puolustamaan asemiaan. Se näkyi jopa siten, että journalistien ja vallanpitäjien suhteet olivat koetuksella Suomen EU-vetovuorolla lähinnä kahdessa Tampereen erityishuippukokoukseen liittyneessä tapauksessa.

Ensimmäisessä niistä MTV3:n toimittaja Jarkko Sipilä sai hetkeksi porttikiellon eduskuntaan käytettyään uutismateriaalina nimeltä mainiten eduskunnan suuren valiokunnan saamia muistioita, joissa määriteltiin eri EU-maiden kantoja Tampereella esille nouseviin maahanmuutto- ja turvapaikkakysymyksiin. Toisessa tapauksessa pääministeri Paavo Lipponen kritisoi varsin kovin sanoin ruotsalaisen TT-tietotoimiston raportointia, jonka mukaan Suomi oli valmistellut Tampereen kokousta huonosti. Moititun jutun tehnyt toimittaja Jonas Lindgren huomautti vain siteeranneensa muiden EU-maiden edustajien nimettöminä esittämiä arvioita. Vaikka jupakat suhteellisen nopeasti unohtuivat, voidaan niistä päätellä, että tiedottamisen pelisäännöiksi eivät riittä epämääräiset menetelmät ja puoliviralliset vuotamiset, vaan tarvitaan uusia selkeitä sääntöjä ja lakeja avoimuudesta sekä asiakirjojen julkisuudesta.

Itse asiakirjajulkisuus ei puheenjohtajakaudella varsinaisesti edistynyt. EU-komissio viivytteli määrättyjen esitysten antamista, ja ainoan merkittävän muutoksen Suomi sai avaamalla useimmat neuvoston ja sen alaisten työryhmien esityslistat yleisölle etukäteen Internetissä. Kauden lopulla suomalaiset virkamiehet ottivat jälleen käyttöön perinteiset luottamuksellisen taustatiedottamisen menetelmät nimenomaan oman maan tiedotusvälineille. Teko näytti saavan lähinnä kiitosta suomalaisilta toimittajilta, jotka ilmeisesti kokivat tiedonhankinnan muilla tavoilla liian vaikeaksi tai työlääksi.

Myös loppuvuoden ja etenkin Helsingin huippukokouksen arviot Suomen toiminnasta olivat kotimaisissa tiedotusvälineissä erittäin myönteisiä, jopa ylisriviä. Myös ulkomaiset kiitokset noteerattiin, ja kiivaimmin seuratussa puolustuspolitiikan kehittymisen uutisoinnissa jaksettiin välttää yleiseurooppalaisia näkökulmaa. Mielenkiinto suunnattiin mieluummin esimerkiksi siihen, oliko suomalaisten ministerien välillä erimielisyyttä siitä, kuinka pitkälle puolustusyhteistyössä voidaan mennä.

Matti Mörttinen
Toimittaja, Aamulehti

